

Управління проектами як інструмент активізації транскордонного співробітництва

Обґрунтовано значення транскордонного співробітництва для соціально-економічного розвитку країни та її регіонів, а також виявлено необхідність застосування управління проектами як інструмента активізації транскордонної співпраці.

Ключові слова: прикордонні регіони, транскордонне співробітництво, конкурентоспроможність, національна економіка, проект, управління проектами.

Постановка проблеми. Сучасні процеси світогосподарських зв'язків з кожним роком все більше набувають регіонального відтінку. Значна роль у міждержавних відносинах надається регіонам. Окрім того, під впливом світової економічної кризи глобалізаційні процеси мають позитивні тенденції тільки у межах регіональних угруповань. У зв'язку із цим, зростає значення прикордонних регіонів держави та набуває актуальності розвиток транскордонного співробітництва (ТКС).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки наукова розробка проблем транскордонного співробітництва дещо посилилась. Значний внесок у дослідження проблем регіонального співробітництва та взаємовідносин прикордонних територій зробили наступні українські вчені-економісти: П. Беленький, М. Долішній, П. Луцишин, Н. Мікула, А. Мокій, С. Писаренко та ін. Проте, незважаючи на значний науковий доробок у цій сфері, у працях названих вчених та інших публікаціях й розробках не приділено вагомого значення процесу управління проектами як інструмента активізації транскордонного співробітництва.

Мета даної статті полягає в обґрунтуванні значення транскордонного співробітництва для соціально-економічного розвитку країни та її регіонів, а також у виявленні необхідності застосування процесу управління проектами для посилення транскордонної співпраці.

Виклад основного матеріалу. Результатом розвитку процесу глобальної економічної інтеграції та відповідних трансформацій у світовій економічній конфігурації наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. стало формування економічної системи нового – глобального рівня. Завдяки її цілісності, а також об'єктивній взаємозалежності між її складовими на

мега-, мета-, макро-, мезо- та мікрорівнях зростає важливість дослідження ролі регіонів у формуванні зовнішньоекономічної діяльності держави в цілому [1].

Україна є досить сильно інтегрованою в глобальний економічний простір, а тому її соціально-економічний розвиток в значній мірі залежить від динаміки та тенденцій розвитку світогосподарських процесів. У зв'язку з цим Україні необхідно виробити таку зовнішньоекономічну політику яка б виявилася ефективним інструментом реалізації власних економічних інтересів та підвищення конкурентоспроможності національної економіки на світовій арені.

В останній час у наукових колах набув поширення підхід, що дозволяє розглядати процес участі України в зовнішньоекономічній діяльності, особливо в посткризових умовах, підвищення її міжнародної конкурентоспроможності через дослідження локальної конкурентоспроможності окремих регіональних утворень, які врешті-решт формують і загальнонаціональну конкурентоспроможність України у світовому економічному просторі. Територіальні господарські комплекси через свою внутрішньо- та зовнішньоекономічну діяльність впливають на формування міжнародного рейтингу конкурентоспроможності держави [1].

Зовнішньоекономічну політику України слід будувати виходячи з адекватної оцінки місця України у світовій економіці та її можливостей, враховуючи глобальні виклики, на які потрібно дати відповідь, та, розуміючи той факт, що зовнішньоекономічна політика має бути, з одного боку, інтегральною частиною економічної політики країни, а з іншого боку – саме забезпечення конкурентоспроможності має стати центром економічної політики в широкому розумінні цього слова [2].

Як зазначено в Українській дипломатичній енциклопедії: «зовнішньоекономічна діяльність – форма торгово-економічної міжнародної діяльності держави, організацій, установ усіх форм власності, пов'язана з експортом та імпортом товарів та послуг, реалізацією спільних проектів. Утворення спільних виробничих, торгово-транспортних структур за участі міжнародного фінансового капіталу, кредитів, інвестицій. Цей механізм зовнішньоекономічних зв'язків передбачає відкритий характер економіки, інтеграцію її в торгово-економічну систему, у міжнародні регіональні й товарні ринки» [3].

Для України в перехідний період до ринкових відносин існує нагальна необхідність поетапного формування моделі конкурентоспроможної відкритої національної економіки з урахуванням переваг міжнародної

регіональної інтеграції. Обґрунтування такої моделі розвитку економіки України має враховувати досвід багатьох, передусім європейських, країн і водночас бути адаптованим до національної специфіки розвитку ринкових відносин. Забезпечення умов усталеної конкурентоспроможної вітчизняної економіки безпосередньо пов'язане зі світовими тенденціями розвитку конкурентного середовища, економічної кон'юнктури, особливостями взаємодії з іншими країнами в процесі інтернаціоналізації господарства [4].

Дані процеси значно розширюють коло суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, перетворюючи окремі території – регіони, міста, локальні утворення – на стратегічних гравців світового ринку. У процесах глобальної конкуренції зміцнюють свої позиції окремі регіони певних держав, які в результаті володіння потужною ресурсною базою та ефективною системою управління локальною економікою представляють власні країни вже на міжнародному рівні і фактично проводять самостійну політику (Силіконова долина в штаті Каліфорнія в США, Іль-де-Франс у Парижі тощо) [5].

За європейським досвідом регіональний рівень є ключовим для ідентифікації та розв'язання багатьох проблем, адже саме тут перехрещуються загальнодержавні інтереси з територіальною специфікою та ресурсними і безпековими обмеженнями розвитку [6].

Основна перевага державних прикордонних регіонів полягає в можливості транскордонного співробітництва; оскільки наявні соціальні, економічні, культурні та політичні умови з різних сторін кордону, об'єднуючись, створюють прибуток для даних регіонів, а саме: зумовлюють розвиток співпраці, необхідність отримання досвіду роботи у системі, підвищують ефективність менеджменту територій, збільшують потенціал відповідних територій та перетворюють їх на центри економічного зростання.

Саме тому, діяльність, щодо втілення стратегічної мети зовнішньоекономічної політики України полягає в активному залученню країни до міжнародних торговельних процесів, в першу чергу, і за рахунок транскордонного співробітництва з сусідніми країнами.

Тим більше, що національним інтересам України відповідає здійснення європейської інтеграції (тобто, ТКС з такими країнами як Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія). Очевидно, що перспективним напрямом державної політики є посилення конкурентоспроможності регіональних економік з подальшим розвитком міжрегіонального співробітництва [7, с. 4].

На сьогодні саме міждержавні міжрегіональні зв'язки виступають своєрідними транзитними коридорами для інвестицій, інновацій, товарів і послуг, а самі регіони отримують роль «зон» інтеграції й взаємодії глобального та національного економічних просторів, «пілотних» територій для адаптації й подальшого транслювання на внутрішню територію України міжнародних соціально-економічних стандартів (рис. 1). «Потенціал міжрегіонального співробітництва сприятиме розвитку внутрішнього ринку, посилить економічну та соціальну єдність країни» [8].

Проте для прикордонних регіонів Західної України і досі повною мірою залишаються не задіяними можливості щодо використання переваг інтеррегіонального та транскордонного співробітництва. Зокрема, активізація та підвищення ефективності участі прикордонних територій у проектах міжнародної співпраці дозволяє залучити істотні обсяги інвестиційних та фінансових ресурсів, що можуть спрямовуватися на розвиток інфраструктури регіону, підвищення енергоефективності економіки та покращення екології; започаткувати практику реалізації проектів створення промислових територіально-галузевих виробничих

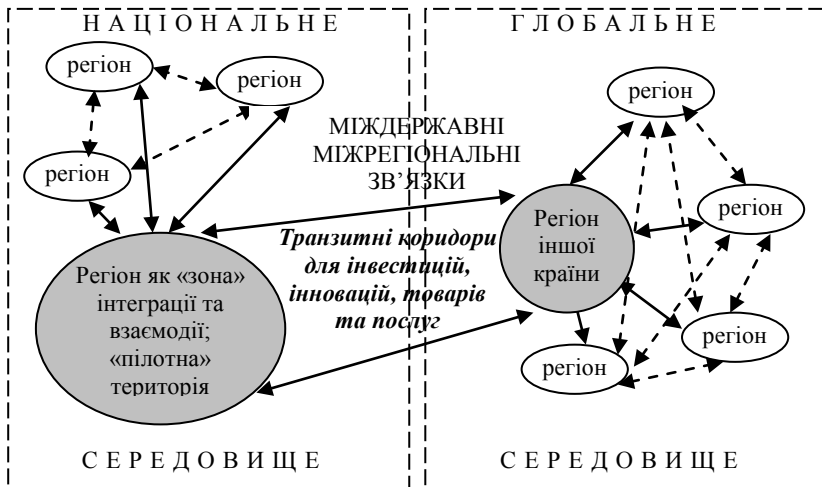

Рис. 1. Важливість міжрегіональних зв'язків у процесі управління конкурентоспроможністю регіону

Розроблено авторами

систем, забезпечивши таким чином синергетичний ефект у вигляді посилення інноваційного складника конкурентоспроможності та підвищення ефективності місцевого виробництва; посилити ділову і громадську активність та покращити рівень доходів і якості життя населення; розвивати сучасні європейські механізми місцевого самоврядування на принципах демонополізації економіки і покращення конкурентного середовища [9, с. 4].

Використання переваг інтєррегіонального та транскордонного співробітництва є вагомим чинником зміцнення конкурентоспроможності прикордонних регіонів Західної України в умовах посткризового етапу розвитку економіки України та обмеженості державного фінансування програм вирівнювання регіональних диспропорцій соціально-економічного розвитку. У свою чергу, це потребує активізації та підвищення ефективності міжрегіонального співробітництва України та ЄС, включно з реалізацією конкретних прикладних проектів з посилення факторних конкурентних переваг [7, с. 74].

На нашу думку, здатність кожного регіону забезпечити належний рівень розвитку економіки та зайняти гідну нішу на міжнародній арені залежить не лише від певних географічних, історичних, соціально-економічних та інших умов, як екзогенного, так і ендегенного характеру, а й, насамперед, від результативності управління конкурентоспроможністю даного регіону, тобто докладання значних фінансових і організаційних зусиль.

На сьогодні до найістотніших перешкод використання конкурентних переваг прикордонних регіонів Західної України відносяться: просторово-структурні диспропорції та деформації; регіональна асиметрія системи міжбюджетних відносин; надмірна і загрозлива для цілісності й безпеки держави диференціація регіонів за рівнем економічного розвитку та якістю життя людей; нерациональна залежність економіки від кон'юнктурних коливань на зовнішніх ринках та стабільності розвитку – від динаміки експорту і критичного імпорту стратегічних ресурсів; необґрунтованість засобів стратегічного програмування соціально-економічного розвитку на регіональному та місцевому рівнях [7, с. 4].

Прагнення прикордонних регіонів ефективно управляти наявними конкурентними позиціями вимагає проведення загальних досліджень транскордонної співпраці і соціально-економічних проблем розвитку названих територій, результатом яких повинна стати поява проектних рішень і обґрунтувань з метою їх практичної реалізації як на національному, так і міжнародному рівні.

Незважаючи на те, що Україна тривалий час бере участь в реалізації проектів інтеррегіонального та транскордонного співробітництва з ЄС, надані можливості використовуються лише частково, а подекуди і повністю втрачаються. Відтак, ефективність співпраці є низькою, а вплив на зміцнення конкурентоспроможності західних прикордонних регіонів нашої держави – маловідчутним [9, с. 5].

Із запровадженням Європейського інструменту сусідства та партнерства (далі – ЄІСП) стратегічно та політично обумовлений характер допомоги з боку ЄС був посилений збільшенням обсягів фінансування транскордонних програм у кілька разів.

Разом із національними індикативними програмами ЄІСП транскордонні програми становлять вагомий фінансовий інструмент вирішення соціально-економічних проблем. Пріоритети програм ТКС України з ЄС безпосередньо пов'язані із загальними цілями Європейського інструмента сусідства і партнерства, а саме: (1) підвищення конкурентоспроможності прикордонних територій; (2) покращення навколишнього середовища; розвиток співробітництва у форматі «від людини до людини» або «люди – людям». Слід зазначити, що саме формування конкурентоспроможної прикордонної економіки є домінуючим напрямом розвитку ТКС України з ЄС, оскільки на програмний період співпраці (йдеться про транскордонні програми 2007–2013 рр.) обсяг його фінансування склав 149 млн. євро або 42% у загальній структурі. Він здійснюється через гармонізований розвиток туризму, створення кращих для функціонування малого та середнього бізнесу, підвищення ефективності управління кордоном, а саме удосконалення транспортної інфраструктури перетину кордону та облаштування прикордонних пунктів пропуску; адже управління та доступність кордонів є необхідною умовою подальшого формування конкурентоспроможної прикордонної економіки [9, с. 5–6].

Прикордонне співробітництво в рамках Європейської політики сусідства (відоме як ЄІСП ПКС) нараховує 13 основних програм вздовж внутрішнього кордону ЄС, яким самим довірено управляти сотнями проектів. Ідея полягає в тому, щоб фінансувати та допомагати розвитку прикордонних регіонів. ЄІСП ППС має чотири основних цілі: сприяння економічному і соціальному розвитку в прикордонних районах; вирішення спільних проблем в таких сферах, як охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я, профілактика та боротьба з організованою злочинністю; забезпечення ефективних та безпечних кордонів, а також заохочення співпраці між людьми. Встановлено два види програм: Програми по сухопутних кордонах між двома та більше країнами, що

мають спільний кордон (або розділені вузьким морським простором); багатосторонні програми (що охоплюють морський басейн). Ціль полягає в тому, щоб допомогти місцевим адміністраціям в прикордонних регіонах набути необхідних навичок та можливостей [10].

ПКС діє на основі спільної системи управління, в якій сусідні країни-партнери мають рівні права з країнами-членами ЄС. Вони приймають спільні рішення про те, як витратити кошти в рамках встановлених пріоритетів, і самі обирають проекти. Роль Європейської Комісії зводиться до моніторингу виконання програм. У кожній із 13 програм є Спільний управляючий орган (найчастіше він знаходиться в місцевій або регіональній адміністрації), який відповідає за конкурси проектних заявок, відбір проектів, підписання договорів та управління проектами. Що має досить велику роль в контексті управління конкурентоспроможністю прикордонних територій. Бюджет програм на 2007-2013 рр. становить приблизно 1 млрд. євро (внески ЄСП, Європейського фонду регіонального розвитку (ЄФРР) та внески країн-учасниць) [10].

Матеріали офіційного сайту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [11] свідчать, що програми прикордонного співробітництва у рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства 2007-2013 рр. передбачають співробітництво на регіональному рівні між країнами-партнерами ЄСП та країнами-членами ЄС, як по сухопутних кордонах, так і в рамках морських басейнів. Особливістю цих програм у порівнянні з іншими програмами ЄС є відсутність при їх впровадженні щорічних Планів дій. Натомість, країни-учасниці кожної із програм розробляють Спільну операційну програму на весь термін впровадження Європейського інструменту сусідства та партнерства.

Відповідно до затверджених Європейською Комісією Стратегії прикордонного співробітництва 2007-2013 рр. та Індикативної програми 2007–2010 рр. з прикордонного співробітництва ЄСП Україна бере участь у 4 наступних програмах:

- «Україна – Польща – Білорусь» (індикативний бюджет Програми – 186,201 млн. євро);
- «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія» (індикативний бюджет Програми – 68,638 млн. євро);
- «Україна – Румунія – Республіка Молдова» (індикативний бюджет Програми – 126,718 млн. євро);
- «Басейн Чорного моря» (індикативний бюджет Програми – 25,697 млн. євро).

Підготовка цих програм базувалася на попередньому досвіді впровадження програм сусідства. У програмних документах визначаються географічні рамки, пріоритети та окремі заходи, спільні органи управління. До програмних документів включається фінансовий план з чітким визначенням асигнувань за кожним пріоритетом програми. В рамках Програм обов'язковою є умова співфінансування кожного проекту (як правило 10%).

Для реалізації Програм прикордонного співробітництва ЄСП укладаються Фінансові угоди (багаторічні), які включають Спільний програмний документ. Фінансова угода підписується трьома сторонами: ЄК, Спільним органом управління (Joint Managing Authority) та країною-партнером.

Органами управління програм є: Спільний орган управління (СОУ) – відповідає за реалізацію програми, зокрема, здійснює адміністративні та фінансові функції; Спільний технічний секретаріат програми – сприяє СОУ виконувати технічні функції, а також допомагає Спільному моніторинговому комітету. Спільний моніторинговий комітет – це спільний орган, який складається з представників усіх країн – партнерів за програмою, та приймає всі необхідні рішення для забезпечення ефективної реалізації програми.

Також у рамках окремих пріоритетів ЄСП ПКС «Україна – Польща – Білорусь», «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія», «Україна – Румунія – Молдова» передбачено впровадження проектів, які відбиралися поза конкурсом, шляхом їх затвердження. Для підготовки великомасштабних (інфраструктурних) проектів зазначених Програм були створені спільні робочі групи (далі – СРГ), до складу яких входять представники Міністерства економіки, Держмитслужби, Держприкордонслужби та облдержадміністрацій. Спільні моніторингові комітети цих програм затвердили керівництва щодо підготовки великомасштабних проектів та аплікаційні форми.

Проте, незважаючи на існування окремих спільних проектів в контексті ПКС, потенціал такого виду співпраці реалізовується слабо, що, значною мірою пов'язане з недосконалістю існуючих в Україні механізмів фінансування трансграничних проектів [12].

В контексті нового підходу до Європейської політики сусідства (ЄПС), визначеного 25 травня 2011 р., ЄСП з 2014 р. поступиться місцем Європейському інструменту сусідства (ЄІС), який буде надавати наростаючу підтримку 16 країнам і територіям-партнерам сходу та півдня від кордонів ЄС. Запропонований бюджет ЄІС на період 2014-2020 рр.

складатиме 18,2 млрд. євро, що на 40% більше, чим було виділено через ЄСП в 2007-2013 рр. Новий інструмент буде все більш політично орієнтованим забезпечувати значну диференціацію, значну гнучкість, ставити більш жорсткі умови, надавати вагоміші стимули для кращих виконавців, відображаючи цілі кожного партнерства. ЄС, базуючись на досягнення ЄСП, буде сприяти зміцненню двосторонніх відносин з країнами-партнерами та принесе відчутні вигоди, як ЄС, так і країнам-партнерам, в таких сферах, як демократія і права людини, верховенство права, належне управління та стійкий розвиток. ЄС буде й надалі забезпечувати основну частину фінансування для країн Європейського сусідства, в основному в рамках програм двостороннього, регіонального та прикордонного співробітництва [10].

У сучасній економіці більшість господарських завдань розв'язується на основі певних проектів, тобто спочатку визначаються цілі, а потім робиться спроба досягнути їх з урахуванням часових, ресурсних і фінансових обмежень. Планування проектів у поєднанні з процесами регулювання й контролю утворюють процес управління проектами, або проектний менеджмент. Світовий досвід свідчить, що управління проектами стало загальним стандартом поведінки у практичній діяльності [13, с. 3].

Висновки. Отже, пріоритетними завданнями транскордонної співпраці як чинника соціально-економічного розвитку регіону і управління його конкурентоспроможністю зокрема повинні бути: створення і зміцнення єдиного соціально-економічного простору і динамічний збалансований його розвиток; відносно усунення основних регіональних диспропорцій; максимальне використання ресурсних особливостей і потенційних можливостей регіонів; реалізація загальних програм щодо забезпечення екологічної безпеки тощо.

Таким чином, у сучасному глобалізованому світі тотальної конкуренції за ресурси, робочу силу, ринки збуту тощо кожна країна та її регіони зокрема, аби забезпечити своє процвітання та розвиток, створити для людини комфортне і безпечне середовище, мають бути конкурентоспроможними. Адже ресурси, насамперед йдеться про зовнішні та внутрішні інвестиції, ідуть лише туди, де їм простіше зайняти своє місце і де є більше шансів на отримання від цих інвестицій доходу. І якщо роль держави характеризувалася дієсловами «створити і перерозподілити», то в процесі управління конкурентоспроможністю, на основі проектних підходів, необхідно запровадити принцип «дати можливість і підтримати».

Список використаних джерел

1. Україна в 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку : [монографія] / за заг. ред. А. В. Єрмолаєва. – К. : НІСД, 2010. – С. 269.
2. Модернізація України. Визначення пріоритетів реформ / Проект до обговорення. – К., 2009. – 120 с.
3. Українська дипломатична енциклопедія. У 2-х т. / редкол. Л. В. Губерський та ін. – К. : Знання України, 2004. – Т. 1. – 760 с.
4. Карнаков І. А. Проблеми багатовекторної інтеграції України в систему міжнародних економічних зв'язків у сучасних умовах [Електронний ресурс] / І. А. Карнаков. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/2010_2/txts/10kiazsu.pdf
5. Брикова І. В. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір / І. В. Брикова // Міжнародна економічна політика. – 2006. – № 4. – С. 29-31.
6. Кулина С. Я. Розвиток прикордонного підприємництва в єврорегіоні «Сян» [Електронний ресурс] / С. Я. Кулина. – Режим доступу : www.univ.rzeszow.pl/nauka/.../rl.../36-Kulyna_szablon-UKR.pdf
7. Потенціал конкурентоспроможності Західних регіонів України та проблеми його реалізації у посткризовий період [Електронний ресурс] : Аналітична доповідь / [Волошин В. І., Васильців Т. Г., Мокій А. І. та ін.]. – Львів : ЛФ НІСД, 2011. – 98 с. – Режим доступу : <http://www.niss.lviv.ua>
8. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні : аналіт. доп. / за ред. С. О. Білої. – К. : НІСД, 2011. – 80 с.
9. Механізми та інструменти використання переваг інтеррегіонального та транскордонного співробітництва у підвищенні конкурентоспроможності західних регіонів України : аналітична доповідь [Електронний ресурс] / [Волошин В. І., Васильців Т. Г., Мікула Н. А. та ін.]. – Львів : ЛФНІСД, 2011. – 51 с. – Режим доступу : <http://www.niss.lviv.ua>
10. Cross-Border Cooperation within the European Neighborhood & Partnership Instrument (ENPI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/index_en.htm
11. Матеріали офіційного сайту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=136287&cat_id=127823
12. Щодо вдосконалення механізмів фінансування проектів українсько-польського транскордонного співробітництва [Електронний ресурс] : аналітична записка. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1064/>
13. Кобиляцький Л. С. Управління проектами : [навч. посіб.] / Л. С. Кобиляцький. – К. : МАУП, 2002. – 200 с.

14. Павліха Н. В. Управління конкурентоспроможністю національної економіки: регіональний вимір : [монографія] / Н. В. Павліха, І. В. Кицюк ; відп. ред. Н. В. Павліха. – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – 184 с.

Pavliukha N. V., Kytsyuk I. V. Project management as an instrument of intensification of the transborder cooperation.

The importance of transborder cooperation for social and economic development of the country and its regions is considered and the need of project management as an instrument of intensify the transborder cooperation is identified in the article. In today's economy the most economic problems are solved with the help of some projects. Thus, the desire of border regions to effectively manage of their competitive positions requires general studies of transborder cooperation and social and economic problems of the development of these regions. As the result it should be the appearance of project decisions and justifications for their practical implementation both at national and international level.

Key words: border regions, transborder cooperation, competitiveness, national economy, project, project management.

Павліха Н. В., Кицюк І. В. Управление проектами как инструмент активизации трансграничного сотрудничества.

Обосновано значення трансграничного співробітництва для соціально-економічного розвитку країни та її регіонів, а також виявлена необхідність застосування управління проектами як інструмента активізації трансграничного співробітництва. В сучасній економіці більшість господарських завдань вирішується на основі визначених завдань проектів. Таким чином, прагнення прикордонних регіонів ефективно управляти наявними конкурентними позиціями потребує проведення загальних досліджень трансграничного співробітництва та соціально-економічних проблем розвитку названих територій, результатом яких повинно стати виникнення проектних рішень та обґрунтувань з метою їх практичної реалізації, як на національному, так і на міжнародному рівні.

Ключові слова: прикордонні регіони, трансграничне співробітництво, конкурентоспроможність, національна економіка, проект, управління проектами.